

Пише: др Предраг М. Вајагић

Партијска књижица важнија од дипломе

Образовање Југословенске радикалне заједнице (ЈРЗ) је у пролеће 1936. завршено као што је и почело – углавном одозго, од владе Милана Стојадиновића и њених подручних органа с бановима на челу, па и бана Дунавске Светислава Пауновића. По страним изворима, било је снажног притиска на државне чиновнике да се упишу у нову странку. За сигурност у служби и напредовање, стручна спрема и способности били су мање важни од партијске припадности. Премијеру су стално стизали предлози Бановинског одбора ЈРЗ-а с кадровским решењима. Смењено је много начелника срезова, што је правдано „потребама тамошњих политичких прилика“.

Разговори челника Војвођанског покрета и српских опозиционих странака нису донели очекиване резултате јер је српска опозиција одбијала федералистичко уређење државе. Идеје Покрета осудили су и угледни Војвођани који су живели у Београду, меморандумом који полази од признања да у друштву и држави много тога не ваља, али решење није у сепаратистичким тежњама. Идеали Војводине су били слобода и народно јединство, за чије остварења су се бориле многе генерације. Свака сепаратистичка акција слаби снагу целог народа и државе.

Иницијатори меморандума су намеравали да идеје покрета компромитују у српској јавности због сарадње војвођанске опозиције с Влатком Мачеком. Меморандум је Војвођански покрет одбацио као неоснован јер се за Војводину не траже сувереност већ посебан положај у новом државном уређењу.

Вести о расколу у војвођанској опозицији лист „Војвођанин“ је жустро демантовао. Војвођански фронт је желео да се афирмише као покрет у сукобу с левим крилом Савеза земљорадника Драгољуба Јовановића. Основа је била његова борба за политичке позиције у Војводини, где намерава да формира сељачка странку југословенског карактера и критикује постојање Војвођанског покрета. Зато је нападан да треба да „тражи терен у Србији, а не се меша и долази у Војводину“.

После дуге пасивности, Југословенска национална странка је покушала да се реактивира, али избор генерала Петра Живковића за председника ју је компромитовао као остатак шестојануарске диктатуре те је покушај стварања јаке опозиција ЈРЗ-у пропао.

На збору присталица бивше Радикалне странке у Новом Саду, по Пауновићевом извештају, организатори су очекивали бар 5.000 учесника, али су се разочарали јер се окупило тек 1.500. Из новосадског среза тек 50. Организатори из Београда отишли су незадовољни.

ЈРЗ је велику пажњу посвећивао односу с војвођанским националним мањинама, да би их придобио за себе. Представници Немача су поздравили образовање Стојадиновићевог кабинета, а посланици Штефан Крафт и Михаел Каспер су

се прикључили већини при образовању нове владе у нади да ће им омогућити формирање њихове политичке организације. Тражено је да се Културбунд третира као културна организација и тако отклоне све сумње око карактера његове делатности. Приде, равноправност с „државним народом“, слобода предузетништва и државне олакшице у економском животу. Стојадиновић је одговорио да

Културбунд инсистирао на статусу културног друштва

Апарат новоосноване странке премијера Стојадиновића снажно је притискао државне чиновнике да се учлане. За сигурност у служби и напредовање стручна спрема и способности биле су мање важне од партијске припадности

у њему имају „наклоњеног председника“, обећао политику наклоњену Немцима, али влада није могла много учинити због мањка новца.

Крафт је ушао у Главни одбор владине партије и изјавио је „да ће немачка мањина лојално радити за добро отаџбине“. Настојао је да унутар ЈРЗ-а обнове бившу Немачку странку и сматрао да Немци треба да буду заступљени у свим органима Стојадиновиће странке. На подручјима где

су већина, оснивали би своје организације ЈРЗ-а, а где су у мањини, пододборе у оквиру месних одбора странке. Захтевали су и да у срезovima где имају 25 одсто становништва функција потпредседника одбора ЈРЗ-а припадне кандидату немачке мањине. Тражили су да се у срезovima с апсолутном или релативном немачком већином посланички кандидати постављају само на основу договора с немачким

акционим одбором, који би решавао и све аспекте друштвеног, привредног, културног и школског живота своје националне заједнице. Мада је врх ЈРЗ-а био спреман да испуни део тих захтева, то није отклонило међунационалне напетости у странци, због незадовољства српских активиста.

Немци су категорично захтевали два сенаторска и осам посланичких места у Сенату и Парламенту Југославије, али су били спремни да прихвате и шест, колико је Немачка странка имала пре диктатуре. Тражили су и да се обустави финансијска подршка и елиминише из политичког живота, Културбунду супротстављени Младонемачки покрет. И заиста, њему су државне дотације преполовљене.